

Т. Г. Шевченка у Львові, виділяв кошти для друкування книг Михайла Коцюбинського, Івана Франка, Андрія Тесленка, Володимира Винниченка, Степана Васильченка та ін.

Одними з найбільших меценатів ХІХ ст. в Україні були члени родини Терещенків — в́домі збирачі й колекціонери, знавці мистецтва. Микола та Федір Терещенки разом з дітьми фінансово підтримували створення та розвиток музеїв Т. Г. Шевченка, українського образотворчого мистецтва, західного та східного мистецтва; члени цієї родини фінансували також діяльність притулків, богаділень, театрів, шкіл і храмів. На кошти родини було побудоване міське училище імені М. Терещенка (тепер — Інститут театрального мистецтва ім. Карпенка-Карого), фінансову підтримку отримував Політехнічний інститут, Міський музей старожитностей і мистецтв (Національний художній музей України), Троїцький народний дім (Театр оперети), Володимирський і Миколаївський собори, Покровський монастир, Покровська церква на Солом'янці та ін. Особливо вирізнявся М. та колекціонуванням творів вітчизняних живописців Ф. Терещенко; спеціально для своєї картинної галереї він збудував двоповерховий особняк. На основі зібрання Федора Артемійовича і колекції брата Миколи (Ніколи) та племінника Івана Миколайовича (Ніколовича), який протягом чверті століття утримував відому рисувальну школу Миколи Мурашка, було створено Київський державний музей російського мистецтва (нині Національний).

Сучасне М. ґрунтується на ініціативі, творчості, громадянській свідомості і є показником культурного розвитку й компонентом морального вдосконалення суспільства, одним з важливих шляхів розвитку соціального партнерства й зниження соціальної напруженості.

Сучасні меценати, які віддають частину своїх прибутків, заощаджень або майна на благодійну діяльність, користуються податковими та іншими пільгами відповідно до законодавства України. Учасники благодійної діяльності, у тому числі меценати, мають право здійснювати міжнародну благодійну діяльність відповідно до законодавства України та міжнародних угод, ратифікованих ВР України. Міжнародна благодійна діяльність здійснюється шляхом участі в міжнародних благодійних проектах, у роботі міжнародних благодійних організацій тощо.

Літ.: Астафьева О. Н. Развитие отечественных традиций благотворительности и меценатства // Социокультурное пространство: структура и процессы.— М.: РАГС, 1996.— С. 123–148; Боханов А. И. Коллекционеры и меценаты в России.— М.: Наука, 1989.— 185 с.; Білоцерківська Г. Василь Федорович Симиренко — меценат української культури // Бібліотечний вісник.— 2007.— № 3.— С. 35–38.; Сейко Н. А. Добročинність у сфері освіти в Україні (ХІХ — початок ХХ століття): Київський учбовий округ: монографія.— Житомир: Вид-во ЖДУ, 2006.— 455 с.; Lindenmyer A. Voluntary Associations and the Russian Autocracy: The Case of Private Charity. Pittsburgh Center for Russian and East European Studies. 1990.

Сейко Н. А.

МОДЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ — умовна характеристика, загальна схема опису найважливіших елементів, що дає змогу порівнювати соціальну політику в різних країнах. В основі моделі можуть бути її цінності, цілі, завдання, інструменти та форми реалізації, взаємозв'язок із економічними, демографічними, політичними та іншими чинниками.

Існують різні класифікації М. с. *n*.

Англійський дослідник Р. Тітмус (1974 р.), взявши за основу класифікації принцип розподілу державної допомоги, виділив три М. с. *n*.:

1) *Залишкова* модель, за якої захист від соціальних ризиків є особистою справою кожного, а держава втручається тільки в крайніх випадках, при цьому соціальні виплати невеликі за розміром і поширюються на незначну частку населення.

2) *Інституціонально-розподільча* модель, для якої характерна колективна відповідальність за добробут особи і високий ступінь перерозподілу доходів, регульований державою.

3) *Модель, що ґрунтується на індустріальних досягненнях*, за якої захист прив'язаний до зайнятості, державне соціальне забезпечення відіграє другорядну роль.

Датський соціолог, який багато років живе і працює в Іспанії, Г. Еспінг-Андерсен (1990 р.) на основі масштабного дослідження соціальної політики економічно розвинутих країн запропонував три *М. с. п.*, поклавши в основу класифікації фактор декомодифікації, тобто міру, до якої держава звільняє особу від ринкової залежності шляхом гарантування високого рівня соціального забезпечення й послуг:

1) *Корпоративна (консервативна) модель* характерна для країн із соціально орієнтованою ринковою економікою, де визнається необхідність державного забезпечення певного рівня добробуту і коригування соціальних наслідків ринкової економіки, а відповідальність за добробут населення розподілена між державою, особою і корпорацією. Ґрунтується на принципі субсидіарності, коли держава втручається в питання забезпечення добробуту тоді, коли можливості індивіда і сім'ї вичерпано. Соціальні виплати фінансуються приблизно порівну з бюджетних відрахувань і страхових внесків працівників і роботодавців, при цьому перерозподіл коштів здійснюється або через державні механізми, або під державним контролем. Величина страхових виплат пропорційно залежить від доходу одержувача, а отже, і від розмірів відрахувань на страхові внески. Визначальною рисою моделі є активна участь у здійсненні соціального захисту підприємств і профспілок, що представляють інтереси найманих робітників. Корпорації створюють власну соціальну інфраструктуру та соціально-страхові фонди і заохочують працівників, пропонуючи їм такі види соціальних гарантій, як пенсійне забезпечення, часткову оплату медичних, освітніх та інших послуг.

2) *Ліберальна (залишкова) модель* (соціальна підтримка громадян здійснюється за рахунок систем приватного страхування при незначному втручанні держави, яка виконує переважно регулюючу функцію та гарантує мінімальні доходи громадянам; матеріальна допомога і субсидії, як правило, є невеликими за розміром, виплачуються тільки незначній частці населення і фінансуються з коштів, що надходять у державний бюджет у вигляді податків. При цьому застосовується принцип адресності, який полягає в тому, що соціальна допомога надається лише на підставі перевірки нужденності, тобто матеріального становища родини.

3) *Соціал-демократична (солідарна) модель* передбачає ключову роль держави в системі соціального захисту, значні державні витрати на соціальні потреби. Держава вирівнює доходи населення й забезпечує загальну зайнятість. Основою фінансування соціальної сфери служить розвинутий державний сектор економіки, що забезпечується за рахунок високого рівня оподаткування. Соціальні послуги надаються всьому населенню і відрізняються високою якістю, на ринку соціальних послуг немає конкуренції. Іншою характерною рисою моделі є регулювання трудових відносин на загальнонаціональному рівні, а не на рівні окремих підприємств або галузей.

Українські науковці О. Новікова (1998 р.) і М. Головатий (2002 р.), беручи за основу роль держави у забезпеченні соціального захисту, вирізняють дві *М. с. п.*:

1) *Ліберальна* модель соціальної політики спрямована на забезпечення рівності можливостей, рівних шансів для самореалізації. Роль держави в наданні соціального захисту полягає у створенні відповідних умов, обсяг соціального захисту скорочується, а держава бере на себе тільки ті функції, які не здатна виконати самотужки особа чи сім'я.

2) *Соціал-демократична* модель соціальної політики спрямована на досягнення соціальної справедливості, подолання нерівності, що виникає під час розподілу економічних і соціальних ресурсів. Завдання держави — гарантувати та забезпечувати визначений рівень доходів і соціальних послуг незалежно від трудового внеску. Соціальний захист гарантується як право, а потреби населення є підставою для визначення межі соціальних витрат.

Деякі вчені також виділяють *модель соціального нігілізму* (ґрунтується на ідеології занепаду соціального добробуту, характеризується тим, що держава фактично усувається від соціального захисту, забезпечуючи соціальний захист лише представникам елітних груп, соціальні послуги надають лише недержавні організації. Сформувалась у деяких латиноамериканських, африканських, азійських та інших країнах) і *конфуціанську модель* (в основі — ідеологія конфуціанства, яка підтримує ідею сильної особистості та важливості ролі сім'ї в соціальному забезпеченні. Наголос зроблено на індивідуальних інвестиціях і збереженнях як запобіжниках бідності та догляду в родині за тими, хто потребує постійної сторонньої допомоги, державне соціальне обслуговування нерозвинене. Сформувалась у деяких країнах Південно-Східної Азії).

Український фахівець В. Собченко (2005 р.), ґрунтуючись на типі відносин «держава — ринок», виокремлює три *М. с. п.*:

1) *Адміністративна* модель ґрунтується на активному державному втручанні в ринок. Держава спонукає організації приватного й суспільного сектора виконувати соціальні функції: примушує їх робити обов'язкові відрахування до соціальних фондів, виплачувати заробітну платню не нижче встановленого рівня тощо. До обмежень такої моделі відносять: суттєвий податковий тягар на виробника для забезпечення значного обсягу соціальних трансфертів, державне регулювання на збиток інтересам виробників, штучна заборона безробіття шляхом підтримки неефективних робочих місць, відведення значної частки фінансових ресурсів держави з активної економіки у витратний сектор соціальної сфери.

2) *Добродійна* модель передбачає, що держава за рахунок спеціально акумульованих ресурсів створює певні «підпори» до ринку у вигляді державної системи соціальної підтримки і таким чином допомагає нівелювати окремі, найгостріші негативні наслідки функціонування ринку. Кошти на добродійну допомогу, що здійснюються державою, формуються переважно з приватних пожертвувань до державних добродійних фондів і на утримання державних соціальних установ, а також частково із коштів державної скарбниці.

3) *Стимулююча* передбачає опосередковану, а не пряму участь держави в розв'язанні соціальних проблем, коли держава задає суспільству зовнішні відносно ринку та інших суспільних об'єктів правові, кредитно-фінансові, податкові правила. Це виражається у створенні таких систем оподаткування та суспільної підтримки, які роблять вигідним для всіх суб'єктів господарювання інвестиції як в окремі соціальні

проекти та програми, так і в соціальну сферу в цілому. Упровадження цієї моделі соціальної політики можливе за умови розвинутого громадянського суспільства і ринкової економіки.

Літ.: Взаимосвязь социальной работы и социальной политики / Под ред. П. Рамон; пер. с англ.— М.: Аспект Пресс, 1997.— 256 с.; Иванова О. Л. Соціальна політика: теоретичні аспекти: Курс лекцій.— К: вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2003.— 107 с.; Новікова О. Концепція соціальної політики України: проблеми і шляхи розв'язання // Соціальна політика і соціальна робота.— 1998.— № 1–2.— С. 5–14.; Семигіна Т. В. Словник із соціальної політики.— К.: вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005.— 253 с.; Семигіна Т. В. Соціальна політика: історія і сучасний розвиток.— К.: Агентство «Україна», 2008.— 196 с.; Собченко В. В. Трансформація системи державного управління соціальним захистом населення: дис... канд. наук з держ. упр.— Харків, 2005.— 210 с.

Семигіна Т. В.

ОЗДОРОВЛЕННЯ ДІТЕЙ — комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, спрямованих на поліпшення і зміцнення фізичного й психологічного стану здоров'я дітей, що здійснюється в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку протягом оздоровчої зміни.

Стан оздоровлення і відпочинку дітей — важливий показник ставлення держави до проблем підростаючого покоління. Зокрема, у Конвенції ООН про права дитини в ст. 31 зазначено: «Держави-сторони визнають право дитини на відпочинок і дозвілля, право брати участь в іграх і розважальних заходах, що відповідають її віку, у культурному житті, займатися мистецтвом». Відповідно до Закону України «Про Загальнодержавну програму “Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини” на період до 2016 року» метою нашої держави є реалізація права кожної дитини на оздоровлення та відпочинок через запровадження комплексу соціальних, виховних, медичних, гігієнічних, спортивних заходів щодо поліпшення і зміцнення стану здоров'я дітей, організації їхнього змістовного відпочинку. Істотне оновлення і модернізація підходів до питання оздоровлення дітей на сучасному етапі передбачені Законом України «Про організацію оздоровлення та відпочинку дітей» (від 04.09.2008 р. № 375-VI). Положення Закону конкретизуються в Типовому положенні про дитячий заклад оздоровлення та відпочинку, затверджене постановою Кабінету Міністрів України (від 28.04.2009 р. № 422). Зазначені документи нормативно окреслюють основні поняття щодо оздоровлення і відпочинку дітей, й зокрема визначають *відпочинок* як комплекс спеціальних заходів соціального, виховного, медичного, гігієнічного, спортивного характеру, що забезпечують протягом відпочинкової зміни організацію дозвілля дітей, відновлення фізичних і психічних функцій дитячого організму, сприяють розвитку духовності й соціальної активності дітей та здійснюються в дитячому закладі оздоровлення та відпочинку;

Оздоровлення і відпочинок дітей, організовані з огляду на їхні потреби й запити, сприяють поліпшенню стану здоров'я, запобігають бездоглядності, забезпечують створення умов для налагодження виховного процесу, розвитку творчих здібностей дітей. Канікулярні умови, зміна видів діяльності, втілення традиційних й інноваційних форм роботи посідають чільне місце в системі соціально-виховних впливів, спрямованих на вирішення завдань організації змістовного дозвілля дітей і молоді, створення сприятливого соціального середовища для їхнього розвитку.